

DERÂVERDÎ

(الدروردی)

Ebû Muhammed Abdül'azîz
b. Muhammed b. Ubeyd
ed-Derâverdî
(ö. 187/803)

Muhaddis.

Derâverdî'nin nisbesi hakkında farklı rivayetler ileri sürülmüş, Derâverdî'nin Horasan'a bağlı bir köy olduğu veya İran'daki Derâbircird köyünün yanlış telaffuzu sebebiyle kelimenin bu şekli aldığı söylenmiştir. Aslen İsfahanlı olan Derâverdî'nin, kendisini ziyarete gelenlere Farsça olarak "ender-âver" (içeri gir) dediği için Medineliler'in kendisine bu lakabı verdiklerini de zikredilmektedir. İbn Sa'd'ın kesin bir dille ifade ettiğine göre Medine'de doğup büyüyen Derâverdî hadis ve diğer ilimleri burada tahsil etmiş, vefat edinceye kadar da buradan ayrılmamıştır. İbn Hibbân onun Medine'nin tanınmış fakihlerinden olduğunu belirtmektedir.

Derâverdî'nin hadis aldığı muhaddisler arasında Zeyd b. Eslem, Hişâm b. Urve, Humeyd et-Tavîl, Süheyl b. Ebû Sâlih, Şerîk b. Ebû Nemîr, Ca'fer es-Sâdık bulunmaktadır. Kendisinden de daha yaşlı olmalarına rağmen Şu'be b. Haccâc ile Süfyân es-Sevrî, ayrıca İshak b. Râhûye, Vekî' b. Cerrâh, Saîd b. Mansûr gibi meşhur âlimler hadis rivayet etmişlerdir.

Ebû Zür'a, Derâverdî'nin hâfızası zayıf olduğu için ezberinden hadis rivayet ettiğinde yanlış olduğunu ileri sürmüştür. Ahmed b. Hanbel de onun çok hadis topladığını, kendi kitabından yaptığı rivayetler sahih olmakla beraber başkalarının kitaplarından yaptığı nakillere güvenilemeyeceğini söylemiştir. Ebû Hâtım ise rivayetlerinin delil olarak kullanılmayacağını ileri sürmüştür. Derâverdî'nin Mugîre b. Abdurrahman'a rivayetlerini okurken çok telaffuz hatası yaptığı, onun da kendisine hadis tahsilinden önce dilini düzeltmesini tavsiye ettiği haber verilmektedir.

İmam Mâlik, Ali b. Medîni ve Yahyâ b. Maîn gibi cerh ve ta'dil âlimleri Derâverdî'nin sika* bir râvi olduğunu söylemektedirler. Hatta Ma'n b. İsâ ona "hadiste emîrül-mü'minîn" denebileceğini belirtmektedir. Zehebî ise rivayet ettiği hadislerin en az hasen* derecesinde olduğu görüşündedir.

Derâverdî'nin rivayetleri *Kütüb-i Sittet*'de yer almış, ancak Buhârî senedde Derâverdî'nin yanında bir başka râviye daha yer vererek onu teyit etmek ihtiyacını duymuştur. Vefat tarihi hakkında farklı rivayetler bulunmakla beraber doğru olanı 187 (803) yılıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 424; Yahyâ b. Maîn, *et-Târîh*, II, 367; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VI, 25; Ukaylî, *ed-Du'afâ*, III, 20-21; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 395; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 295; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 142; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 447; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VIII, 366-369; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 633-634; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 269; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 353-355; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 316.

 ALİ TOKSARI

DERBEND

(در بند)

Osmanlı Devleti'nde yolların ve seyahat emniyetinin sağlanması için küçük bir kale şeklinde kurulmuş karakollara verilen ad.

Derbend isminin Osmanlı vesikalarının da XV. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Farsça *der* (geçit) ve *bend* (tutma) kelimelerinden meydana gelmiş olup engel, geçit, boğaz, set, sınır bölgeleri, dağlar arasında güçlükle geçilen yerlerle istihkâm mevkileri için kullanılmıştır. Türkçe karşılığı ise *belen* kelimesiyle ifade edilmektedir. Derbend yerine Osmanlı Türkçesi'nde bazan *dîdebân* kelimesi de geçer. Filistin ve Suriye taraflarında rastlanan *derek* ve *ma'dik* tabirleri de derbend ile aynı anlamda kullanılmıştır.

Müstahkem derbend tesisleri dört taraflı duvarla çevrili küçük bir kale şeklinde olup yanında han, cami, mektep ile dükkânlar bulunmakta ve âdetâ bir kasaba hüviyetini taşımaktadır. Yol ve ticaret emniyetinin sağlanması için yapılan bu tesisler genellikle yolların kavşak noktasına ve merkezî bir özelliğe sahip yerlerde kurulurdu. Osmanlı resmî vesikalarına göre bir yerin derbend olabilmesi için korkulu, tehlikeli ve sık sık eşkıya baskınlarına mâruz kalan bir bölge olması gerekirdi. Bu niteliğiyle İlhanlılar'ın yol ve geçit emniyeti için kurdukları *tutkavulluk* müessesesine benzeyen derbend sistemi muhtemelen Osmanlılar'a onlardan geçmiş ve günün şartlarına göre daha da geliştirilmiştir.

Osmanlı devlet teşkilâtı içinde derbendlerin bir müessese olarak ortaya çıkışı

II. Murad devrine kadar inmektedir. Bununla beraber bu tesislerin daha önce de mevcut olabileceği göz önüne alınmalıdır. Zira yolların emniyetinin sağlanması yanında derbendlerin önemli bir rolü de ıssız yerlerin şenlendirilmesi, yani iskâna açılmasında vasıta olmasıdır. Bu maksatlarla kullanılan derbendler hukuken iki kısımda ele alınmaktadır. Bunlardan ilki yurtluk ve ocaklık şeklinde *timar** yoluyla tasarruf olunanlardır. İkincisi ise bazı vergilerden muaf tutularak tehlikeli yerlerde yerleştirilmiş veya görevlendirilmiş halkın muhafaza etmekle yükümlü bulunduğu mevkilerdir. Bu ikinci gruba girenler genellikle vakıf ve *has** toprakları üzerinde veya kimseinin tasarrufunda olmayan yerlerde tesis edilirdi. Derbendler bu şekilde dört ana grup altında toplanmaktadır. 1. Fırat nehri dirseğindeki Ca'ber Kalesi ve Ceyhan nehri üzerindeki Misis kaleleri gibi derbend mahiyetindeki kaleler; 2. Büyük vakıf şeklindeki derbend tesisleri; 3. Derbend olarak kullanılan han ve kervansaraylar; 4. Köprülerin kurulduğu yerlerde bulunan derbendler.

Bir yerin derbend olabilmesi için genellikle o yerin kadısı veya orada oturan başka bir kimse tarafından teklif yapılması gerekirdi. Bundan sonra devletin yaptırdığı araştırma neticesinde o mahallin derbend olması kararı alınırsa yeni kurulan bu derbendin idaresi, teklifi yapan şahsa *iltizam** yoluyla verildi. Derbendin korunması için çevre köy ve kasaba halkının bir kısmı veya bütünü derbendin önemine göre derbendci olarak görevlendirilirdi. Bu göreve karşılık derbendci tekâlif-i örfiyye, avânız-ı dîvâniyye ve eğer gayri müslimse acemi oğlanı vermekten muaf tutulurdu.

Derbendciler buldukları yerin güvenliğini sağlamakla birlikte ihtiyaç halinde yolculara rehber olarak da hizmet verirdi. Bölgelerinde yolculardan birinin malı kaybolduğu takdirde bunu kendileri öderlerdi. Bu husus devlet tarafından kendilerine verilen derbendcilik beratında şart olarak yer alırdı.

Derbendci seçiminde çok titiz davranılırdı. Bunun için bölge kadısı ve nâibinden başka oranın ileri gelenlerinin de derbendci olacaklar hakkında iyi şahadette bulunmaları gerekirdi. Çünkü derbendcilik görevini yerine getirmeyip sadece vergi muafiyeti dolayısıyla derbendci olmak isteyen kişiler de vardı.

Sadece bağlı buldukları derbendin sınırlarından sorumlu olan derbendciler

diğer derbendinin sahasına giremezlerdi. Kendi derbendlerinde bir nevi jandarma kuvveti olarak yollarda ve geçitlerde güvenliği sağlamak, yolların tamirinde çalışmak ve ıssız yerleri şenlendirmek gibi görevleri vardı. Derbenciler müslüman ve hıristiyanlardan olabileceği gibi aynı köyde oturan her iki dinden kişiler birlikte derbendci kaydedilebilirdi. Meselâ Sofya'da Deli Dâvud köyü derbencileri otuz altı müslüman ve üç hıristiyandan teşekkül etmişti (BA, MAD, nr. 8485, s. 142). Köprü üzerlerinde tesis edilmiş derbendlerde de görevliler hem derbendcilik hem de köprücülük yapmakla mükelleftiler. Yine bazı derbenciler aynı zamanda menzillik de yapmaktaydı (BA, MAD, nr. 9956, s. 259).

Derbenciler derbendlerde nöbetleşe beklerlerdi. Özellikle müstahkem olmayan tehlikeli yerlerde sürekli nöbetçiler bulunmaktaydı. Bunlar için kulübeler inşa edilmişti. Nöbetçilerin masrafları bazı bölgelerde halk tarafından karşılanırdı. Bir tehlikeyi bir derbenden diğerine haber vermek için "derbend davulu" adı verilen bir davul kullanılırdı. Derbencilere bu görevleri sırasında ateşli silâh verilmez, ancak çok tehlikeli yerlerde tüfek kullanmalarına müsaade edilirdi. Bu şekilde Manisa civarındaki derbendlere, yolları tüfekli muhafızlarla korumaları izni verilmiştir (Uluçay, s. 66).

Müstahkem mevki şeklindeki askerî nitelikli derbendlerde başbuğ, sağ kol ağası, bölükbaşı, sol kol ağası, zâbitân ve neferlerden oluşan bir hizmetliler grubu bulunmaktaydı. Askerî kuvvetin bulunmadığı derbendlerde ise han ağası veya derbend ağası, derbendcibaşı, derbendci bölükbaşısı unvanlarını taşıyan kişiler görev yapmaktaydı. Bunlardan derbend ağalığı tabirine XVIII. yüzyıldan itibaren belgelerde rastlanmaktadır. Derbendcibaşı derbendinin idaresinden doğrudan doğruya sorumlu olup bu makama derbenddeki derbenciler arasından sözü geçen güvenilir biri tayin edilirdi. Derbendcibaşılar bazan serdar olarak da adlandırılmıştır. Bunlardan başka derbend teşkilâtı içinde belli bir ücret veya maaş karşılığı çalışan beldarlar ile hıristiyan ahaliden tayin edilmiş derbend ve geçit bekçiliği yapan martoloslar da bulunmaktaydı. Ayrıca ücretli derbendci olarak yerli ahali arasından seçilen zaptiye neferi hüviyetinde pandorlar vardı.

Derbendci tayin edilen halkın belli nizam ve kanunlar çerçevesinde hareket etme mecburiyeti vardı. Meselâ yerle-

rini izinsiz terkeden reâyânın eski yerlerine nakli için iskân kanununda yer alan on yıllık süre bunlar için uygulanmayıp zamana bakılmaksızın eski yerlerine dönmelerine müsaade edilmişti (BA, MAD, nr. 10.159, s. 10). Nitekim XVII. yüzyılda ülkede meydana gelen kargaşadan dolayı bir kısım derbend reâyâsının yerlerini terkettiği görülmüş, bu durumun memleketin harap olmasına yol açtığı anlaşılarak derbend ahalisinin tekrar yerlerine dönmeleri için çalışmalar yapılmıştır.

Derbendler XVII. yüzyıldan itibaren eski düzenini kaybetmeye başladı. Bu husus genel olarak üç sebebe dayanmaktadır. Bunlardan ilki muafiyet usulüne aykırı olarak derbend reâyâsından fazla vergi istenmesi, ikincisi derbend idarecilerinin yetersiz ve sorumsuz oluşu, üçüncüsü de eşkıyalık hareketlerinin artması karşısında tesirsiz kalmalarıdır. Böylece askerî mahiyette olanları hariç derbendler, derbendci bulunan köy ahalisinin dağılması ile görevlerini yerine getiremeyecek derecede zayıfladı. Bu durum emniyetin hemen hemen tamamen yok olmasına ve çevre köy ve kasaba halkının eşkıya baskılarından korunmak için yerlerini terketmesine yol açtı. Devlet bunun üzerine 1720 yılından itibaren derbendlere yeniden düzen vermek için birtakım tedbirler aldı (BA, MAD, nr. 8483). Bir taraftan yerlerini terkeden derbend reâyâsının eski yerlerine döndürülmeleri için çalışmalar yapılırken diğer taraftan yollar üzerindeki harap ve boş hanlar tamir ettirilerek müstahkem hale getirildi. Tamir ettirilen bu yerlere derbendci olarak yeni ahali nakledildi ve böylece çevre güvenliğinin sağlanması yoluna gidildi. Harap yerler, içinde oturacakların bütün ihtiyacını karşılamak üzere cami, mektep, mahkeme binası, hamam, su yolları gibi sosyal tesislerin yapılması ile bir iskân merkezi haline getirildi. Nitekim Arkıdhanı, Ulukışla, Kadınhanı gibi yerleşim merkezleri bu şekilde kurulmuştur.

Bir derbendde beş on kişiden başlayıp 100 kişiye kadar derbendci bulunurdu. Bunlar o yerin iktisadî durumuna göre çiftçilik veya hayvancılıkla meşgul olurlardı. Hizmetlerine karşılık tekâlif-i örfiyeden veya bütün vergilerden muaf tutulan derbenciler sahip oldukları toprakta yaptıkları ziraata mukabil öşür verirlerdi. Gayri müslim derbenciler ise sadece ispençe* ve cizye vermekle mükelleftiler. Bu sebeple bazı vergilerden

muaf olduklarına dair ellerine muafnâme verilirdi. Muafnâmeler her padişah değiştiğinde yenilenirdi. Derbenciler vergiden muaf tutuldukları için vergilerini aynı olarak vermekteydiler ve bundan dolayı raiyyet ile muaf arasında "muaf ve müselleme reâyâ" grubuna girmektedirler.

Büyük ticaret yollarının bulunduğu tehlikeli yerlerde gelip geçen kervanlardan derbenciler "geçit akçesi" adı verilen belli miktarda bir vergi de alırlardı. Geçen her sürüden koyun başına alınan bu vergi ayrıca tüccar denklelerinden de alınmakta olup derbenciler için önemli bir gelir kaynağı teşkil etmekteydi.

Bir derbendci öldüğü zaman yerine varsa oğlu getirilirdi. Bu şekliyle derbendcilik babadan oğula geçen bir meslek statüsü kazanmıştı. Ölen kişinin oğlu yoksa dışarıdan başka bir kişi tayin edilirdi.

Derbendler XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren "derbendât başbuğuluğu" veya "derbendât nâzırlığı" adı verilen bir teşkilât vasıtasıyla idare edilmeye başlandı. Bir yıllık süre ile tayin edilen derbendât başbuğunun yılda bir defa bölgeleri dolaşarak teftiş etmeleri usulü getirildi. Başbuğlar buldukları bölge valisinin teklifi üzerine tayin edilirdiler ve tekrar seçilmeleri mümkündü.

Tanzimat devrinde eşitlik esasına dayalı bir vergi sisteminin kabul edilmesiyle derbendler kademeli olarak kaldırılmaya başlanmıştır. Bu sebeple derbendci ahaliye vergi konarak bunların derbendcilik statüleri sona erdirildi ve derbend hizmetleriyle masraflarının devlet tarafından karşılanması cihetine gidildi. Daha sonra ise büyük şehirlerde polisler, taşra bölgelerinde de jandarma birlikleri kurularak asayişin temin görevi bunlara bırakıldı. Bu kolluk kuvvetleri zamanla yerli ahali ile de takviye edilerek zaptiye teşkilâtı adını aldı. Zaptiye teşkilâtının ortaya çıkmasıyla derbendcilik görevi yapan martoloslar ile pandorların işlerine de son verildi. Teşkilât 1876 yıllarında piyade ve süvari olarak 20.000 kişilik bir kuvvete ulaşmıştı. Ancak disiplinden uzak olan zaptiye teşkilâtının düzene konması için 1880'deki jandarma nizamnâmesi hazırlandı; fakat saray ve zaptiye erkânının muhalefeti dolayısıyla kabul edilmedi. Bu nizamnâme daha sonra 2 Şubat 1904'te çıkarılan "Jandarma Nizamnâmesi"nin esasını teşkil etti. Bununla derbencilerin görevleri zaptiye teşkilâtı ile Nâfia Nezâreti'ne bırakıldı.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 69, s. 518; BA, MAD, nr. 7534, s. 233; nr. 8458, s. 324; nr. 8483; nr. 8485, s. 142; nr. 9956, s. 39, 259; nr. 10.159, s. 10; BA, MD, nr. 36, s. 77, hk. 229; BA, Cevdet-Zabtiye, nr. 4446; Lutfi, *Tarih*, VIII, 87-88; Barkan, *Kanunlar*, s. 141; Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 276, 277; Hikmet Tongur, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi*, Ankara 1946, s. 221; Halim Tefik Alyot, *Türkiye'de Zabıta Tarihi*, Ankara 1947, s. 115-116; Uluçay, *XVIII. ve XIX. Asırlarda Saruhan*, s. 66; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilâtı*, İstanbul 1967; Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1988, s. 94-108; Robert Anhegger, "Martoloslara Dair", *TM*, VII-VIII / 1 (1940-42), s. 282-320.

YUSUF HALAÇOĞLU

DERBEND

(در بند)

Dağistan'da

Hazar denizinin kuzeybatı sahilinde tarihî bir şehir ve liman.

Eski kaynaklara ve arkeolojik buluntulara göre kuruluşu ilköğ'lara kadar iner. İlk yerleşme yerinin Hazar deniziyle Büyük Kafkas sıradağlarının yamaçları arasında bulunan bir kale olduğu sanılmaktadır. Burası V-VI. yüzyıllarda Sâsânîler tarafından kale-şehir haline getirilmiş, 428'de ise Sâsânî Şahı II. Yezdicerd'in kurduğu Arrân (Errân) merzûbânlığının (sınır eyaleti) merkez şehri olmuştur.

Şehirten bahseden ilk Arap kaynakları, buranın Farslar tarafından "kapalı kapı, geçit, sınır karakolu" anlamına gelen "Derbend" adıyla anıldığını kaydettikleri gibi ayrıca burayı yine Arapça "kapı, kapılar" veya "karakol" mânasında "el-Bâb", "el-Ebvâb" (Ya'kübî, s. 146; Belâzürî, s. 207-209), daha sonraları "Bâbü-lebvâb" ve "Bâbülhâdîd" (demir kapı) adlarıyla da belirtmişlerdir. Muhtemelen bu sonuncusu, Arap fetihlerinden önce bölgenin kuzey taraflarına yerleşmiş bulunan Türk kavimlerinin burası için kullandıkları "Temür Kapı / Demür Kapu"ndan gelmektedir. Osmanlılar ise şehri Derbend veya daha yaygın olarak Demirkapı adıyla anmışlardır. Bu ad Ermeni tarihçileri tarafından da kullanılmıştır. Ayrıca eski Ermeni dilinde buraya Çor denildiği de bazı kaynaklarda yer almaktadır.

Bizans ve Ermeni kaynaklarına göre, son derece muhkem surlara sahip olmasına rağmen 627'de Herakleios'un müt-

tefiki Hazarlar tarafından zaptedilen Derbend, bölgeye yönelik ilk Arap akınları sırasında muhtemelen 32'de (652-53) ele geçirildi. Araplar'la Hazarlar arasında 150 yıl süren mücadelelerde stratejik önemi büyük, kuvvetli bir istihkâm haline geldi. Nitekim Belâzürî, meşhur Arap kumandanlarından Mesleme b. Abdülmelek'in Hazar akınlarını önlemek için buraya Dimaşk civarından getirttiği 24.000 kişiyi yerleştirdiğini belirtir (*Fütûh*, s. 207). Bunlar Dimaşk, Humus, Küfe ve Cezîreli olup her biri birer mahalle kurmuşlar, böylece şehir dört mahalleye ayrılmıştır. Ayrıca Arap hâkimiyeti döneminde şehrin uzunluğu ile meşhur surları esaslı bir şekilde tamir edildiği gibi kale ve civarında birçok cami, han, hamam, su kemeri vb. binalar yapılmış ve Derbend büyük, kalabalık bir şehir olmuştur. Şehir taştan yapılan iki uzun sur boyunca ve arada kalan alanda uzanıyor, boyu ve eni 3,5 kilometreyi buluyordu. Fakat sonraları yerleşme iki surun arasında kaldı. Makdisî'ye göre surlar mescid ve kulelerle teçhiz edilmişti. Kuzey tarafta büyük ve küçük iki kapı bulunuyor, bunlar Bâbülcihâd ve Bâbülimâre adlarıyla anılıyordu. Bunlardan Bâbülcihâd'a Kırklar Kapısı adı da verilmişti. Diğeri ise Taşkapı deniyordu. Ayrıca denize bakan tarafta da bazı kapılar vardı. Limanı fırtınaya ve düşman hücumlarına karşı korunmuş olup gemiler için dar bir geçit bırakılmıştı. Burası da bir tehlike anında zincirle kapatılırdı.

Kafkasya'da Abbâsî hâkimiyetinin yayıfladığı sıralarda Derbend, Arap asıllı Hâşimî hânedanının kurduğu emirliğin merkezi oldu (869). Çok geçmeden Azerbaycan ve Arrân'a hâkim olan Yûsuf b. Ebû's-Sâc'ın (901-927) idaresi altına girdi. Yûsuf'un ölümünden sonra Hâşimîler bölgeye yeniden hâkim oldular. 1106 yılı civarında yazılmış olan *Târîhu'l-Bâb* adlı eserden (kısaltılmış farklı bir nüshası

Müneccimbaşı'nın *Câmi' u'd-düvel'*inde yer alır), Selçuk-Oğuz akınları sırasında Derbend ve güneyindeki bölgede Türk boylarının yerleştiği ve Selçuklular'ın siyasi üstünlüklerini kabul ettirdikleri anlaşılmaktadır.

1222'de ilk Moğol işgalinin ardından 1239'da doğrudan Moğol idaresi altına giren Derbend, XIII. yüzyıldan itibaren yavaş yavaş eski büyüklüğünü kaybetmeye başladıysa da stratejik bakımdan önemini hâlâ koruyordu. Bu yüzyılın sonlarında bölgeye hâkim olmaya başlayan İlhanlılar, Derbend Kalesi'ni ele geçirememekle birlikte etrafındaki dağlık arazide oturan aşiretleri ve Lezgiler'i kendi idareleri altına aldılar (Reşîdüddin, III, 147). Şehir İlhanlı-Altın Orda arasındaki mücadelelerde sürekli el değiştirdiği için tahribata uğradı ve Hazar denizinin en büyük ticaret limanı olma özelliğini büsbütün kaybetti. Nitekim bu karışık dönemlere kadar Hazar denizi çevresinden birçok tüccarın mal getirip götürdüğü limanı oldukça işlek bir ticarî faaliyete sahne oluyordu. Buradan ihraç edilen başlıca ürünleri dokuma, bez ve kök boyası teşkil ediyor, ayrıca esir ticareti de önemli miktarda gelir sağlıyordu. Fakat XIV. yüzyıldan itibaren ticaret sönmeye başladı. XV. yüzyılda burayı gören bir seyyahın ifadesine göre limanı artık eski önemini kaybetmişti. Şehrin ancak 1/6'sı meskündü, denize inen mahalleler tamamıyla boşalmıştı. Ticaret daha emniyetli bir limana sahip olan Bakü'ye kaymaya başlamıştı.

Safevî Devleti'nin kurulup ve gelişmesi, Derbend'de yeni bir dönemin başlangıcını teşkil etti. Şah İsmail 1509'da şehri zaptedip Rumlu oymaklarından birini buraya yerleştirdi. 1538'de Şirvan doğrudan Safevî hâkimiyetine girince Müskür ile birlikte Derbend Şirvan'a bağlı bir idarî bölge haline getirildi. Osmanlılar'dan ve Kırım hanından yardım alan

Derbend Cuma Camii'nin XIX. yüzyıl ortalarında Gogenfelden tarafından yapılan bir gravürü ile Derbend'in Kırklar Kabristanı'nı gösteren XIX. yüzyıl ortalarına ait bir gravürü (I. N. Berezin, *Puteshestvie po Dagestanu i Zakavkaz'yu*, Kazan 1850)

